

A HÁBORÚ AZ EVANGÉLIUM VILÁGÍTÁSÁBAN.

A DEBRECZENI M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM NÉP-
SZERŰ FŐISKOLAI TANFOLYAMÁN
1918. ÉVI FEBRUÁR 6-ÁN ELŐADTA:

BALTAZÁR DEZSŐ.

KIADJA CSÁTHY FERENCZ M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEMI KÖNYV-
KERESKEDÉSE ÉS KÖNYVKIAD ÓVÁLXALATA DEBRECZEN. 1918

A tiszta jövedelem 50%-a a háborúban megvakult katonákat illeti.



A HÁBORÚ AZ EVANGÉLIUM VILÁGÍTÁSÁBAN.

Az élet a maga egészében: keletkezésével, folyásával, elmúlásával nagy probléma, amely előtt szomorú tanácstalansággal áll az emberi tudomány. Az élet egyéni élet és társas élet. Még a szűk határok közé szabott egyéni életnek is vannak problémái, annyival inkább a bonyolult társas, t. i. családi, társadalmi, egyházi, állami életnek s még inkább a világ szemmel be nem látható, elmével be nem fogható egyetemes életének.

Feltételezések és elméletek, amiknek termelésében gazdag a tudomány, olyan magatartással lépnek elének, mintha a problémák kulcsát már kezükben tartanák, de a kulccsal csak a küszöbig jutnak el, tovább jutásuk az ajtó zárjának makacosságán megtörik. Nálam senki sem hajlik meg nagyobb tisztelettel a tudomány előtt, eredményeit nagyszerűnek, vívmányait csodálatosaknak találok, de a végső tragikumának bélyegét mindig látnom kell büszke homlokán.

A tudomány emberi képviselőinek, nagy tekintélyeinek pantheonában levett kalappal hódolok az

emberi elme vívódásának gyászai előtt, de ha az életnek a boldogságra vivő útját keresem, ha olyan igazságot akarok találni, amelynek fonalát követve a jövő minden lehetőségén keresztül a nyugalom kívánt céljához juthatok, akkor a szentírás, a biblia s ebben is az evangéliom, az Úr Jézus beszéde az útmutatóm.

A társas élet egyik nagy problémája a háború. S mivel a háború pusztításaiban, rettenetességeiben a vele járó nyomorúságban, szenvedésben, halálban és gyászban boldogságom akadályát kell látnom, de kell látnom ezer meg ezer erkölcsi igazság bukásának a lehetőségét is; e probléma megoldásának kulcsáért legszívesebben a nagy „Mester”-hez folyamodom.

Keresztyén állásponton igaz és bölcs Istennek tartjuk Jézust; de a nem keresztyén álláspont is elismeri, hogy isteni igazság, isteni bölcsesség szólt a beszédeiből és valósult meg az életében. A keresztyénség valláserkölcsei talaján nem szükséges különbséget tennünk az igazság és bölcsesség között, mert itt a bölcsesség nem egyéb, mint az életre alkalmazott abszolút igazság. Mikor tehát Jézust igaznak mondom, akkor bölcsnek is mondom, ha igazságáról szólok, akkor oda értem a bölcsességét is.

A Jézus igazságának kijelentését az evangéliumok történelmi okmányai őrzik. Ebben az anyagban két minőséget különböztetünk meg: amit Jézus mondott s amit az evangéliumok írói mint történelmi keretet megrajzolnak e mondások körül. Amikor a háború problémájára az evangéliom fényét reá aka-

rom vetíteni, kizárólag ahhoz a fényforráshoz akarok fordulni, amit Jézus felséges mondásai adnak össze, amit görögül így jeleznek: „autosz éfa”.

Jézusnak az egyénisége nemcsak csudatételeivel emelkedik fel az istenség magaslatára, hanem beszédeinek igazságával is. Csak földön felüli elme tud úgy elvonatkozni a subjektivizmus minden befolyásától, hogy az igazságot mindenre megtalálja. Csak ilyen elme láthatja, minősítheti olyan nagy erőnek és hatalomnak az igazságot, hogy azt feljebb becsüli a teremtett égnél és földnél; mert amint Jézus mondja: az „ég és föld elmúlnak, de az én beszédem semmiképen”. „Az én beszédem igazság”. „Amit mondok, az lélek és élet”.

A Jézus földi élete óta letelt kétezer esztendő az egyének fejlődése, az életviszonyok tagozódása, társadalmak, vallási szervezetek, államok átalakulása, irányzatok mérkőzése folytán hihetetlen mennyiségű változatait teremtette meg az egyéni és társas élet helyzetének, de nem volt s nem is lesz olyan helyzet, amely a Jézus által kijelentett igazságokat tárgyi kétely homályával tudta volna vagy tudhatná elhomályosítani. Aki Jézust meg tudja érteni, benne sohasem csalatkozhatik. Hogy kevesen értik meg, ennek oka az, mert földi életükre nézve többet várnak tőle, mint amennyit ígért. Pedig Jézus olyan tisztán, olyan világosan beszél, hogy minden kételyt előre lefegyverez. Nem nagyít, nem szépít, nem színeztet, nem ábrándoztat, sőt mondhatni ridegen ábrándítja ki a szegény embereket abból a hitükből, hogy őtet követve csupa

mennyország lesz bennük s körülöttük az élet. Ilyen hiedelemre, ábrándra az evangéliom nem jogosít fel senkit

Jézus kijelentései szerint a fizikai és etnikai, vagyis a természeti és erkölcsi rossz benne fog maradni a földi életben. A tökéletes jó a földi élet után, a jövő élet eszkatalogikus világában nyer megvalósulást. A vagyoni helyzet egyenlőtlensége, a jövedelem eloszlás aránytalansága a kommunisták minden predikálása és törekvése dacára is megmarad a társadalomban: „Szegények mindenkor lesznek veletek” (Máté XXVI-11.), mondta Jézus. S hogy a szegénység árnya végig fogja kísérni a földön a kiváltságos jólét fényét, megtetszik onnan, hogy a föld elmúlásának egyik előjele a kínzó „éhség” lesz a föld kerekén. (Máté XXIV-7.) A „rozsdá” marni fogja a gazdagság ércét, a „moly” emészteni a kényelem bársonyát s a „tolvajok” kiássák és ellopják a tulajdon féltett kincseit (Máté VI-19.). Természeti és erkölcsi okokból állandó lesz tehát a szegénység és gazdagság váltó gazdasága; de a szegénység átkát bearanyozza az az áldás, hogy a szegénységnek nem kell annyit viaskodni a kísértéssel, mint a gazdagságnak, amely épen a világ kísértései miatt nehezebben tud bejutni az erkölcsi tökéletesség szférájába, mint egy teve, amely nehezen tud átférni a tűfokán. A fizikai rosszak között megmarad a betegség és halál; a létezés nyomorúsága és elmúlása. Jézus gyógyított betegeket, de nem ígérte, hogy a betegséget általában végleg le fogja győzni; támasztott fel halottakat újra a földi életre, de nem helyezi

kilátásba, hogy jön idő, amikor földi halhatatlanságot nyer a fizikai test.

Akik a háborúra vonatkozólag azt az ízléstelen és lehetetlen kérdést teszik fel, hogy akarta-é Jézus a háborút, épen olyan joggal tehetnék fel ezeket a kérdéseket: akarta-é Jézus a szegénységet, a javak pusztulását, eltolvajlását, a betegséget, halált? Észíjtj kell venniök, hogy ilyen beállítással a probléma megoldásának valláserkölcsei lehetőségét milyen holt-i pontra juttatták. Rosszak ezek, amelyeket a tökéletes jóság, szelídség, nem akarhatott, de létezésüket, szükségszerű folytonosságukat viszont a tökéletes igazság nem tagadhatta le.

Az erkölcsi nyomorúságok is velejároi a földi életnek. „Tágas az a kapu és széles az az út, amely a veszedelemre visz és sokan járnak azon, az életre vivő szoros kaput és keskeny utat kevesen találják meg” (Máté VII-13.), mondta Jézus szelíd rezignáció val. Látta előre azt a vívódást, amellyel az általa hirdetett igazság s az emberi vér és test hajlamai háborogni fognak az ember lelkében és az emberek között s látta azt az arányt is, amelyben a rossz és jó sikere állani fog. „Az embernek fia, amikor eljön, avagy talál-é hitet a földön?” (Luk. XVII-8.) mondja máskor, mikor a föld elmúlására gondol. Ugyanerre utalva mondja: „Két asszony örül együtt, az egyik felvételik, a másik elhagyatik. Ketten lesznek a mezőn, az egyik felvételik, a másik elhagyatik”. (Luk. XVII. 35-36.) Látja tehát előre, hogy a rosszak és jók képviselve lesznek mindig a földön, sőt azt is látja, hogy végül is többségben az előbbiek

lesznek, mert nem jósága, hanem gonoszsága, bűne miatt kell elmúlni a látható világnak.

A többségben, túlsúlyban levő gonoszokkal szemben azonban a jók kisebbségének gyönyörű vigasztalást ad: „Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak, Boldogok, akik háborúságot szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa. Boldogok vagytok, ha háborgatnak titeket. így háborgatták a prófétákat is, akik előtettek voltak. (Máté V.) Az erkölcsi boldogság magaslatára emeli fel a próba kiállóit, ahonnan már kézzel éri bizonyos reménységünk az Istennel közös megdicsőülést. Itt is fel lehetne tenni a kérdést: akarta-é Jézus az erkölcsi rosszat? Akarta-é, hogy legyenek könnyfakasztó kegyetlenek, szenvedést okozók, háborgatók? Akarta-é, hogy a veszedelemre vivő széles bűnös úton többen járjanak, mint azon a keskenyen, amely jóra visz? Miért nem irtotta ki isteni hatalmával a gonoszt? Gyönyörű példázatban felel meg erre. A tiszta búzát vető gazdától az ő szolgái, mikor látták a konkolyt is nőni a tiszta búza közt: megkérdezték, honnan van benne a konkoly. „Ő pedig monda nékik: valamely ellenség cselekedte azt. A szolgák pedig mondának néki: akarod-é tehát, hogy elmenvén összeszedjük azokat? Ő pedig monda: nem. Mert amikor összeszeditek a konkolyt, azzal együtt netalán a búzát is kiszaggatjátok. Hagyjátok, hogy együtt nőjön mindkettő az aratásig. „Valamely ellenség cselekedte tehát azt, hogy benne van a világban a gonosz. E gonosznak a sorsa a jó sorsával a földi élet szövevényében annyira összenő,

hogy a büntető ítélet végrehajtásával szenvedne a jó is. Ha egy kérlelhetetlen bíró hozzáfogna véresen megtorolni minden bűnösön a bűnét, mennyi jó szív törne össze a fájdalomtól, mennyi szem sírásában panaszkodnék az ártatlan szenvedés. Akik szeretik hibáikban, bűneikben is szeretteiket, azoknak büntetése fájdalommal illeti őket is. Az a végzetlen túrés, amellyel az isteni igazságszolgáltatás fel tudja függeszteni a büntetést: sokkal nagyobb áldás, mint amit a rögtön megtorlásban jelentkező elégtétel felletti erkölcsi kielégültség jelent.

Különben a fizikai nyomorúság problémája felől feltett kérdésre is adott Jézus csattanó választ. Tanítványai láttak egy vakon született embert. Emberi bölcsességgel nem tudták megérteni a vakság okát. Megkérdezték tehát Jézust: „Mester, ez vétkezett-é, vagy ennek szülői, hogy vakon született? Felele Jézus: sem ez nem vétkezett, sem ennek szülei, hanem azért van ez, hogy nyilvánvalókká legyenek benne az Isten dolgai”. (János IX-1.) A fizikai nyomorúság adott rossz a világban, de az isteni mindenhatóság és jószág még ezt a rosszat is fel tudja használni, hogy a szeretet megdicsőüljön benne a szabadítás és gyógyítás által. A nyomorúság nem szükségképpen a bűn következménye, hanem lehet előzménye is, a közelgő kegyelemnek. „Jobb a sírás a nevetésnél, mert a sírás által jobbá lesz az emberi lélek”.

A tudomány sokat feszegette azt a kérdést, hogy van-e szükség a természeti és erkölcsi rosszra e világon? A feleletben a tagadástól az állításig a változatok egész skálájával találkozunk. Az egyik szélső-

ség tökéletlennek mondja a teremtést a rossz és bűn miatt, a másik egyenesen kijelenti, hogy a rossz és bűn virágoztatják fel az államot, mert az ellenük való küzdelemben nő igazán naggyá az ember. Nekünk az evangéliom álláspontján nem szükséges ezt a kérdést feszegetnünk. Meg kell nyugodnunk abban a tudatban, hogy „Isten akarata nélkül egy hajszál sem eshetik le a fejünkről. Meg kell nyugodnunk abban, hogy a természeti és erkölcsi rossz adva vannak, megvannak, adott, létező állapotok, nyomorúságok a világban, amelyeknek leküzdésére azonban a hitben nyertünk elégséges lelki erőt. Ezt a leküzdést nem úgy kell érteni, hogy a szegénységünket, betegségünket, nyomorúságainkat, szenvedéseinket meg tudnánk szüntetni, hogy a haláltól meg tudnánk menekülni, hanem úgy, hogy az ezek által okozott kétség, félelem és fájdalom lelki gyöngeségeit megerősíthetjük a hit által, hogy a végső lelki diadalban, a szabaduláshoz fűződő reménység öröme, ezeket a lelki depressziókat messze felül múlja boldogító hatásával. A bűnök feletti győzelem sem az, hogy most már a tökéletesség követelményének eleget tehetünk, hanem az, hogy bármilyen haszonnal, előnnyel, fényvel, gyönyörűséggel kínálkozzék is a bűn, annál feljebb becsüljük az erényt s ha a Pál apostol tragikuma utóiérei is az embert, hogy t. i. nem azt cselekszi, amit akar, hanem azt, amit nem akar, megundorodik a cselekedetétől és önmagától s a rögtöni bűnbánattal és megjobbulás fogadásával reá lép cselekedetheti reparatio útjára.

Most reá térhetünk arra a kérdésre, hogy az

egyes emberek közötti viszony valláserkölcsei szabályozására mit tett az evangéliom; mert jogi szabályozásról, mint később meglátjuk, szó sem lehet. Kétségtelen, hogy Jézus az ember és ember közt szeretetet, békességet akart. „Amiképen akarod, hogy mások te veled cselekedjenek, aképen cselekedjél te másokkal”. „A mások iránti szeretetet ezáltal, a magunk iránti szeretet mélységéig akarta mélyíteni, amit még világosabban fejez ki ez a mondás: „szeresd felebarátodat, mint önmagadat”. De hogy e parancsolat egyetemes érvényessége felől sem igyekezett, bennünket illúziókban ringatni Jézus, mutatják a következő kijelentései: „Szeressétek ellenségeiteket”, „áldjátok azokat, akik titeket átkoznak, imádkozzátok azokért, akik háborgatnak és kergetnek titeket”. Tehát a szeretet nagy parancsának ellenére lenni fognak ellenségek, átkozódó, áskálódó és üldöző ellenfelek. Sőt, hogy ellenségeket magának az evangéliomnak hirdetése, az igazság felőli bizonyágtétel fog teremteni; nagyon jól tudja Jézus s azokkal szemben, azoknak kiábrándítására, akik az evangéliom hatása nyomán az örök béke utópiájába próbálnák beleélni magukat, kijelenti: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet bocsássak e földre, nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem hogy fegyvert. Ezért jöttem, hogy meghasonlást támasszak az ember és az ő atyja, a leány és az ő anyja, a meny és az ő napa között”. (Máté X. 34-35.)

A nagy, tiszta, szent eszmék és igazságok képviselői és követői bele szoktak ütközni abba a kénye-

lembe, amellyel az emberi lélek könnyű megalkuvása a helytelen, visszás, káros és bűnös tények, viszonyok, helyzetek fölött berendezkedik. Az igazságban benne van a harci elem, nem azért, mintha a támadás lenne a természetében, hanem azért, mert a sarki ellentét ellenhatását kihívja maga ellen. Az igazság hatása nem is lenne erős, képviselőinek fellépése, törekvése nem lenne elég bátor, ha reakció nem mozdulna meg ellenük. Ebben a megmozdulásban, ellenhatásban találja meg aztán próbáját a meggyőződés, a kitartás, hűség. Ezeknek érdeme annál nagyobb, minél közelebbi viszonylatból jött ellenhatás dacára tudnak megállni. Idegen ember reáhatása könnyen kivédhető; a testvér, szüle, élettárs hatása mindazzal az erővel rendelkezik, amit a természet elemi hatalma képvisel. Jézus az igazság megosztó erejét mint fegyvert beviszi ezekbe a kötelékekbe is, hogy a felelősség elől ne bújthasson senki sem valamelyes különben tiszteletreméltó kötelékek mögé.

Hogy pedig Jézus nemcsak tanítványainak beszélt, s hogy az ő kijelentését nem lehet az ő életére, vagy tanítványainak életére reá határolni, hanem hogy azok a föld elmúlásáig való összes időkre és korokra és emberekre vonatkoznak: mutatja ama kijelentése: „amiket pedig nektek mondom, mindenkinek mondom”. (Márk XIII-37.)

Lássuk most már azt a kérdést, hogy elismerte-e Jézus az országok létjogát, mert a nemzeti határok, államalakulatok lerombolásán keresztül az egyetemes világpolgárság, a szervezett emberi egység felé

törekvő irányzatok hajlandók az evangéliomból venni jogosultságuk igazolására támpontokat. Hogy milyen szerkezetű, milyen rendszerű és alkotmányi! országot tartott Jézus jónak vagy helytelennek, azt nem tudjuk, de hogy az országos felosztottságok, nemzeti elszigeteltségek rendszerét látja egész a világ végéig fennállani, mutatja az, hogy a föld elmúlását megelőző kataklizmatikus rázkódások közé odajö-vendőli: „nemzet támad nemzet ellen, ország ország ellen”.

Jézust ellenségei gyakran akarták összeütkö-zésbe hozni az állami renddel. Ilyen célból kérdezték meg tőle nyilvánosan: „Mester, kell-é a császárnak adót fizetni?” Jézus erre így szólt: „Mit kísértetek engem? Mutassatok nekem egy pénzt, kinek a képe és felirata van rajta?” Azok mondának: „a császáré!” Jézus pedig mondta: „adjátok meg azért a császár-nak ami a császáré és ami az Istené, az Istennek”. (Luk. XX-25.) A maga valláserkölcsei hivatását, lelki országát féltékenyen védi attól a gyanúsítástól, mintha a politikai vagy állami élet terére is át akarna kalandozni velük. „Mikor észre vette, hogy jönni akarnak és őt elragadni, hogy királlyá tegyék, el-vonult egymaga a hegyre”. (János VI-15.)

A világtörténet egyik legfelségesebb jelenete ját-szódott le akkor, amikor az írástudók és farizeusok törvénykezésre hívták fel Jézust egy bűnös asszony felett. Az asszonynak nagy bűne volt: házasságtörés, amelynek büntetése megköveztetés volt törvény sze-rint. Jézussal akarták kimondatni az ítéletet. Azt hit-ték, hogy akár halálos, akár felmentő ítéletet mond,

ellenkezésbe tudják hozni önmagával. Jézus egy darabig nem szólt semmit; némán lehajolt s az ujjával jegyeket írt a földre. „De mikor szorgalmazva kérdezek, felegyenesedve monda nekik: aki közületek nem bűnös, az vesse reá először a követ”. Aztán lehajolt és újra írt. A vádoló sokaság úgy szétoszlott, hogy a helyszínén nem maradt más, mint Jézus és a bűnös asszony. Akkor Jézus így szólt az asszonyhoz megbocsátó, megjobbító kegyelemmel: „Én nem kárhoztalak. Eredj el és többé ne vétkezzél”. (János VIII.)

Magánjogi bíráskodásra is reá akarták venni: „Monda neki egy a sokaság közül: Mester mond meg az én testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökségét”. Ő pedig monda neki: „Ember, ki tett engem köztetek bíróvá vagy osztóvá ?” (Luk. XII 13-14.)

Íme így hártja el magától Jézus még a látszatát is annak, hogy az állam ügyeibe kívánna avatkozni. Nem kell neki a főhatalom, nem kell a törvénykezés, bíráskodás joga. Ezeket az állam kezéből kivenni nem tartja sem szükségesnek, sem tanácsosnak. Nincs az evangéliomban nyoma sem annak a tendenciának, amely a vallást intézményes hatalmi szervezetté, akár az államot felváltó felesleges tevő testületté, akár állammá az államban akarná tenni. Sok keserűségtől, pusztítástól, vértől és átoktól tudta volna megkímélni magát a keresztyénség, ha a Jézus által megvont határon belül marad s nem ártja bele magát az állam dolgaiba, viszont az államnak sem ad módot arra, hogy intézményesen csatolja magához az

egyházakat. Hogy Jézus a főhatalmak kialakulását nem valami szükséges rossznak, sőt nem is valami természetszerű képződménynek, sőt még nem is valami mással helyettesíthető ideiglenességnek tartja, mutatja az a kijelentése, mellyel Pilátus helytartót szépen kitanítja az ő fejedelmi hatalmának eredete felől: „semmi hatalmad nem volna rajtam, ha felülről nem adatott volna neked”. (János XIX-11.) Íme az államhatalom isteni eredetének bizonyosága az evangéliumban; íme a szentesítése a világ országoként felosztott rendszerének, amelynek érintetlenségét akkor is kifejezésre juttatja Jézus, amikor kijelentette, hogy „az Ő országa nem ebből a világból való”. (János XVII-36.) Tehát mint szervezet nem is való ebbe a világba a földi országok, államok helyettesítője képen. Híveit nem kívánja kivenni a világból, kiszakítani a meglévő társadalmi rendből, polgári közösségből, hiszen így imádkozik Istenhez: „nem kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy őrizd meg őket a gonosztól”. (János XVII-15.) Maradjanak meg az emberek a világban, a világ rende szerinti életben. Angyalok, tökéletesek itt a földön nem lehetnek. Ám hadd éljék emberi életüket, éhezzenek, szomjúhozzanak, fázzanak, nyomorogjanak, szenvedjenek, ám hadd legyenek felsőségek és alattvalók, parancsolók és szolgák, urak és szegények, fegyveresek és fegyvertelenek: ezekből a viszonylatokból nem akarja Jézus kiemelni az embereket, csak azért könyörög az Istenhez, hogy övéit a bűntől oltalmazza meg. Mert egyedül ez lehet az akadály annak, hogy az ő nem e világból való orszá-

gának tagjai legyenek, annak az országnak, amelynek honpolgársága két feltételhez van kötve: megigazuláshoz és kegyelemhez.

A földi országok természetszerű, sőt főhatalmukat tekintve isteni eredetű létezésének jogosultsága és szükségessége mint adott és a jövőben folytonosan meglévő, fennálló intézményeké az evangéliumokból világosan kiolvasható. Földi országok egyik alkateleme a főhatalom. A főhatalomnak, bármilyen szerv gyakorolja is azt: patriarcha, bíró, király, császár, köztársasági elnök, triumvirátus, consul vagy senatus, szüksége van fegyveres erőre, amely az állam rendjével való összeütközésnél az államrend fenntartását, a törvény érvényesítését, a jog uralmát a rendbontókkal és jogsértőkkel szemben végső fokon biztosítsa, de biztosítsa az állam jogi és területi sértetlenségét kifelé is. Mint fentebb láttuk, jók és rosszak lesznek-a világ végéig. A rosszakra,olykor érvényesül sikeresen a szellemerkölcsi ráhatás, de a rosszal veleszületett erőszakossági hajlam felülkerekedése esetén a megfékezésnek más eszköze nincs, mint a karhatalom. A karhatalomnak jelképe is. foganatosító eszköze is a fegyver.

Mit szól az evangéliom a fegyverről? Mikor Jézus az ördög feletti hatalmáról beszél, ezt a kijelentést teszi: „Mikor az erős fegyveres őrzi az ő palotáját, amije van, békességben van. De amikor a nálánál erősebb reá jöven, legyőzi őt, minden fegyverét elveszi, melyhez bízott és amit tőle zsákmányol, elosztja”. (Luk. XI -21.) Ezt a helyet a fegyverhasználat evangéliomi jogossága mellett nem olyan túlsá-

gosan nagy haszonnal lehet értékesíteni; de mindenestre eléggé jellemző, hogy Jézus magát az erősebb fegyvereshez hasonlítja, aki elveszi az ellenség fegyverét és elosztja. Ha a fegyverviselés és fegyverhasználat bűn lett volna a Jézus szemében, bizonyára bűnös lett volna a fegyverviselő és kezelő fegyveres is s akkor az ő isteni személyére jellemző hasonlatot nem vette volna tőle s még kevésbé mondaná, hogy a zsákmányolt fegyvert elosztja, hanem ha bűnös volna a fegyver és fegyverfogás: azt kell vala mondania, hogy a fegyvereket megsemmisíti. A fegyverhasználat ellenségei untalan hivatkoznak Jézusnak a Máté evangélioma XXVI-52-ben olvasható kijelentésére, amit a kardot rántó Péterhez intéz: „Tedd helyre a te szablyádat, mert akik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniök”. Ha ezt úgy magyarázzuk, hogy Jézus általában és feltétlenül megtiltotta a fegyver használatát, s a tilalmat azzal a büntető szankcióval látja el, hogy fegyver által fog kimúlni a fegyverfogó: akkor Jézust azzal vádoljuk meg, hogy olyasmit mondott ami nem bizonyult igaznak, mert a fegyvertfogó emberek milliói múlnak ki természetes halállal. De még ha azt tartotta volna is igazságosnak, hogy a fegyvertfogók fegyverrel vesszenek el, szükségesnek és jogosnak kellett tartania, hogy legyen olyan fegyveres igazságszolgáltatás, fegyveres hatalom, amely a fegyverfogót tegyveráltali halállal bünteti meg. Ha elvben elítélte volna a fegyvert, nem is engedte volna meg, hogy tanítványai fegyvert hordjanak s ha már Péter kerített egyet s hadakozott is vele, nem azt mondta

volna Jézus, hogy „tedd helyre”, hanem, hogy törd össze és dobd el magadtól a fegyvert; mint ahogy a megbotránkoztató szemre és kézre nyilván ki mondja ezt.

Ha a többi evangélistánál: Márknál) Lukácsnál és Jánosnál megnézzük az Olajfák hegyén lejátszó-
dott történetnek a Péter fegyverfogására vonatkozó
részletét, a következőket találjuk: Márknál ez áll:
„Egy az ott állók közül az ő szablyáját kivonván, a
főpap szolgájához csapa és levágá annak fülét”.
(Márk XIV-47.) Jézus nem szól reá semmit. Lukács-
nál ez áll: „Látván pedig azok. akik körülötte valá-
nak, ami következik, mondának neki: Uram vágjuk-é
őket fegyverrel? És, valaki közülök levágá a főpap
szolgájának fülét. Felelvén pedig Jézus, monda: elég
eddig”. (Lukács XXII-49.) Jánosnál ez áll: „Tedd
hüvelyébe a te szablyádat. Avagy nem kell-é kiinnom
a pohárt, melyet az Atya adott nékem”. (János
XVIII-11.) Tehát az az elvi jelentőséggel bírní lát-
szó kijelentés, hogy: „mert akik «fegyvert fognak,
fegyverrel kell veszniök»: a három evangélistánál
nem fordul amiből természetes, hogy nem is elvi
jelentőségű volt a kijelentés, hanem csak arra vonat-
kozott, hogy céltalan volna a fegyveres küzdelem egy
maroknyi kisebbség részéről szemben a nagy tömeg
fegyveres hatalmával, másfelől céltalan volna, mert a
Jézus halála úgy is Isten által lett elhatározva, mint a
megváltás egyik feltétele. Az elvi jelentőség legfelebb
abban állhat, hogy a fegyverhasználatnál óvatosságnak
kell lenni, mert a fegyveres fellépés fegyveres vissza-
hatást von maga után, amikor aztán veszélybe jut

nemcsak a fegyvertfogó, hanem az általa képviselt ügy is. Hogy Jézus mennyire nem tiltotta a fegyverviselést, mutatja az, hogy mikor közeledett a nagy üdvtörténeti dráma csúcspontja, így szólt tanítványaihoz: „Most akinek erszénye van, elő vegye, hasonlóképen a táskát és akinek ez nincs, adja el felsőruháját és vegyen szabival. Azok pedig mondának: Uram, imé van itt két szablya. Ő pedig monda: elég”. (Luk. XXII. 36., 38.) Az természetes, hogy a Krisztus lelki országának küzdelmeiből, a kijelentett igazságok diadalának dicsőségéből a fegyver ki van közsítve. De viszont a földi ország ezt az eszközt nem nélkülözheti. „Ha e világból való volna az én országom, az én szolgálím vitézkednének, hogy át ne adassam ellenségeimnek. Ámde az én országom nem innen való”. (János XVIII-36.) Mint láttuk, a világból való országok fennállását nem kívánja Jézus érinteni. Ezen országok szolgálinak, vagyis katonáinak vitézkedését, az ellenség fegyveres leküzdését íme a most idézett helyen koncedálja, sőt elfogatása alkalmával még arra való hatalmát, annak lehetőségét is hangoztatja, hogy az ég angyalainak serege avatkozik be ellenségei ellen. „Avagy nem gondolod-e – mondja a fegyvert fogó Péternek -, hogy nem kérhetném most az én Atyámat, hogy adjon ide mellém többet tizenkét sereg angyaloknál, de akkor mimódon teljesednének be az írások, hogy így kell lenni”. (Máté XXVI-52.) Vagyis nem a fegyveres hatalom rendelkezésre állásának hiánya, nem a fegyver használatának erkölcsi akadály tartóztatja vissza Jézust attól, hogy a fegyveres támadás ellen

fegyverrel védje meg az életét, hanem a megváltó vértanúság hivatása, melyet Isten akaratából az emberekért vonakodás nélkül kellett betöltenie.

Az evangéliom eddig felmutatott fáklyáinak fényével nem lesz nehéz a háború problémájára reáviágítani. A kérdés az eddigi előzmények után jóformán magától oldódik meg. Az evangéliom szerint fizikai és ethikai, természeti és erkölcsi rossz mindig lesz a földi világban. A jót és rosszat mindig képviselni fogják az emberek, országok. Ezek is, azok is lesznek a föld elmulásáig. Az összeütközést tehát nem lehet elkerülni. Az összeütközést szellem-erkölcsi mérlegen kiegyenlíteni nem lehet, mert olyan földi tekintélyt nem ismer a rossz, amely elölt erőszak nélkül meghajolna. A gonosz mindig az igazság megtévesztő látszata mellett jelenti be az igényeit és bűneit képes az Isten nevével bearanyozni. Erre mondja Jézus: „Jön idő, hogy aki öldököl titeket, mind azt hiszi, hogy istentiszteletet cselekszik”. (Ján. XVI-2.) A vitát sokszor egyesek között is a testi erőszak dönti el, habár itt az állam hatalma az ilyen döntések számát nem képes szűk határok közé szorítani. Az országok életérdekének összeütközése háborúban szokott elintézést nyerni. Ez így volt s így lesz, míg fennáll a világ. Előre látja Jézus ezt s meg is jövendöli: „Hallanátok kell majd háborúkról és háborúk híreiről; meglássátok, hogy meg ne rémüljete; mert mindezeknek meg kell lenniök”. (Máté XXIV-6.) Megjövendöli, hogy a föld elmulásáig harcokkal háborog a világ, sőt hogy a háborúk rettenetességei épen az utolsó ítélet küszöbén vetik

legmagasabbra véres hullámaikat, amikor majd nemzet nemzet ellen, ország ország ellen támad s az egész told kerektségén kiterjeszti kínját és átkát az öldöklés, éhség, pusztító utálatosság és döghalál. (Máté XXIV.)

Ha tehát a háborúk lehetőségét kizárni nem lehet, sőt ha azok mint az ősgonoszság tünetei időnként a kaini ösztön elemi erejével rabul ejtik a népeket és nemzeteket, akkor kötelessége minden országnak a háború esetére intézményesen, vagyis katonasággal, hadsereggel biztosítani a védekezést.

A világbéke apostolai mindaddig tiszteletreméltó munkásai lesznek az emberiségnek, amíg az örökbéke utópiájával felhagyva azon munkálkodnak, hogy a háborúk esélyeit a minimumra szállítsák alá; de mihelyt az örökbéke hangoztatására ragadja őket a túlzás, mihelyt hatalmat és tudományt arrogálnak maguknak arra, hogy többre tudnak menni annál, amit az Úr Jézus lehetőnek tartott, akkor már igazán Arany János csendes humorával kell felettük napirendre térni:

A megkövült gonoszságból, melynek tövén kihalltok.

Nem érdemes, ha mit talán századokig lenyaltok”.

Alig hangzott el az angyalok karácsonyi éneke, melyben békességet hirdettek a földön minden embereknek, az ének hangjainak elhaló hullámaiba már belesodródott az ártatlan gyermekvér, ártatlan gyermek sírás, anyák jajjongása, könnyei, Heródes poroszlóinak mészárlásakor. Szomorúan tipikus jelenség ez a világtörténelemben. Vérbe fúlnak a békesség kilátásai!

Hogy a háború abszolút rossz volna, azt nem lehet mondani. Ha abszolút rossz, vagyis olyan rossz, volna a világon, amelynek sem lényegében, sem kihatásában, sem vonatkozásában nem volna semmi jó, akkor meg kellene tagadnunk annak a gyönyörűséges krisztusi mondásnak az igazságát is, hogy „akik az Istent félik és szeretik, azoknak minden javukra van”. De akkor ki kellene költöznünk reménységünk, vigasztalásunk legszebb templomából. A háború adja az erőkifejtés legnagyobb, az önfeláldozás legszebb alkalmait. Az erkölcsi erőnek, a hitnek, reménységnek és szeretetnek legkeményebb, legszörnyűbb, de legnagyobb dicsőségre vivő próbáit a háború állítja elénk: „Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja az ő barátaiért” (János XV-13.), mondotta Jézus. Hány barátunk kiomló vére, halála tett már bizonyosságot erről a krisztusi szeretetről a mostani háború folyamán. Mennyi fény és melegség gyűlhetett össze ebből a feláldozó szeretetből fent az égben, ahova a hősök lelke száll. A sok könnynek, amit utánuk hullatunk, mennyi gyémánt felelhet meg az ő fejüknek koronáján?

Mindent mondhatunk a háborúra, méltán kárhoztathatjuk, elítélhetjük, félhetünk, borzadhatunk tőle, mint olyan vívódástól, amelyben százszorta több a kár, mint a nyereség; csak egyet nem mondhatunk, t. i. azt, hogy Jézus nem számolt vele. Nem botránkozhatunk meg, úgy állítva be a dolgot, hogy Jézusnak, az evangéliumnak nincsen meg a joggal várt hatása, mert íme vérrel futotta be a föld kerekességét

a háború. Ő meg tudta gyógyítani a beteget, de nem mondta, hogy a betegséget lehetetlenné teszi, ördögöt tudott kiűzni az emberből, de nem mondta, hogy a földről ki tudja zárni a gonoszt, békességet hirdetett, de nem állította, hogy örökre le fogja küzdeni a háborút. Az életet jelenben és jövőben olyannak festi le, mint aminő, mint ahogy a valóságnak megfelel.

Megmondja, hogy lesz szegénység, háborúság, üldöztetés, fegyver, versengés, harc, háború, éhség, nyomorúság, kereszt, sírás, szenvedés, kín, gyász, halál. „Ezeket pedig azért beszéltem nektek – mondotta -, hogy amikor eljő az idő, megemlékezzetek róla, hogy én mondtam nektek. Mivelhogy ezeket mondtam nektek, a szomorúság eltöltötte a szíveteket, de én igazat mondtam nektek”. (János XVI. 4-6.)

„E világon nyomorúságotok vagyon, de bizatok, én meggyőztem a világot”. (János XVI-33.) Nem azzal győzte meg, hogy a természeti és erkölcsi rosszat kiirtotta, hanem azzal, hogy a szegénységben is látott méltóságot, a háborúságban is mennyországot, a sírásban is boldogságot, a keresztben is felmagasztalást. Látta a betegségben is Isten dicsőségét, a bűnös bűnében is a megtérés feletti örömet, a háborúban is azt a diadal kaput, melyen keresztül eljöhét szabadításra nagy hatalommal és dicsőséggel.

Nyomorúságunk van. A szükség réme sápadoz a kamránk ajtajában. Nincsen közöttünk, aki titkon vagy nyilván ne siratna valami veszteséget. Sok szép-

ség elmúlt, sok virág lehullt, sok cserfa kidőlt. A jövő függönyére a veszély tüzes, véres kérdőjelét rajzolja a kétség. De bízunk. Mi is meggyőzhetjük a világot, ha a nyomorúság fájdalmát szent célok szolgálatának lelkesültségével és dicsőségével, a jobb jövő reményének felemelő érzésével, le tudjuk küzdeni. E küzdelemben megsegít az igazság, az evangéliom.